

Lytton Strachey

Regina Victoria

Prefață

(LYTTON STRACHEY, BIOGRAF AL REGINELOR VICTORIA ȘI ELISABETA I)

Creator al biografiei moderne cu caracter analitic și introspectiv, critic subtil al epocii elisabetane, al culturii franceze sau al civilizației din veacul al XVIII-lea european – perioadă pe care o îndrăgise până la pasiune –, Lytton Strachey (*1 martie 1880 – 21 ianuarie 1932*) este unul dintre cei mai valoroși prozatori britanici ai secolului al XX-lea.

Figură complexă, înzestrată cu multiple însușiri de poet, istoric, biograf, eseist, critic și erudit, Strachey s-a manifestat permanent ca îndrumător de conștiințe și interlocutor subtil, atât în perioada studiilor universitare la Trinity College din Cambridge, cât și în etapa primei maturități, când frecventa cercul scriitoarei Virginia Woolf din cartierul londonez Bloomsbury, sau chiar mai târziu, în cadrul somptuos de la conacul Garsington, de lângă Oxford, ca invitat al mecenatului Phillip Morrell¹, unde un număr de literați, artiști sau filosofi își confruntau liber opiniile.

Și totuși, pentru posteritate, numele autorului *Reginei Victoria* (1921) și al *Reginei Elisabeta I și contele de Essex* (1928) rămâne legat, îndeosebi prin redarea vieților celor două regine celebre ale Marii Britanii, de *genul biografic*. Acest mare *istoric-artist* a creat astfel o formă de expresie literară, deosebit de plastică, *la răscrucea științelor umaniste*,

¹ Phillip Morrell (1870–1943), om politic liberal britanic, prieten cu Lytton Strachey.

oscilând în decursul vremurilor între document și acumulare faptică, între compilație și beletristică, între convenționalismul tradițional și adevărul vieții. Strachey stabilește o punte de legătură între istorie și artă, își zugrăvește protagoniștii ca și personajele secundare de pe pozițiile unei estetici proprii, unde originalitatea viziunii se împletește cu tehnica execuției, iar dozarea luminilor cu știința detaliilor, în așa fel, încât, însufletește fizionomia istovită a biografiei tradiționale chemând-o la o nouă viață.

Încă din 1918, cu ocazia publicării biografiei *Personalități de seamă din epoca victoriană*, considerată de criticii literari ai epocii ca o reușită pe plan literar, și totodată o noutate pe cel istoriografic, Strachey se poziționase, în prefața cărții, ca un revoluționar al acestui gen beletristic, care fusese conceput încă din Antichitate și cultivat de anumite cercuri cărturărești din societatea modernă britanică: „*Arta biografiei pare să treacă în Anglia printr-o perioadă nefastă*“, afirma Strachey. „*Cea mai delicată și umană din ramurile artei e lăsată pe mâna truditorilor de literatură; nu ne dăm seama că e poate tot atât de greu să așterni pe hârtie o viață de om, pe cât e dificil s-o trăiești...*“ Înaintea dilemei dacă biografia trebuie să se angajeze pe făgașul „*științei*“ sau pe acela al „*artei*“, Strachey nu are ezitări, optând cu hotărâre pentru a doua alternativă și venind cu argumente convingătoare în sprijinul tezei sale.

Cu tot respectul său pentru domeniul istoriei, pentru care avea înclinații și pregătire deosebite, Strachey evită „*știința pură*“ când e vorba de biografie, căutând participarea activă a sensibilității și imaginației, pentru a da faptelor în sine o semnificație și un interes uman. Astfel, în genul biografic,

acolo unde curgeau până atunci două curente paralele – adevărul istoric și adevărul psihologic –, are loc prin lucrările lui Strachey o contopire într-un unic șuvoi.

Nevoit să renunțe la cariera universitară, Strachey se retrage la reședința familială, consacându-se în anii următori activității scriitoricești. Sănătatea șubredă, ca și exigenta conștiință artistică a scriitorului nu i-au îngăduit să facă dovada talentului său decât în perioada maturității, adică în deceniul 1918–1928, când au fost publicate lucrările *Eminent Victorians (Personalități de seamă din epoca victoriană)*; *Queen Victoria (Regina Victoria)* și *Elisabeth and Essex – A tragic history (Regina Elisabeta I și contele de Essex)*.

Două lucrări majore: *Regina Victoria* și *Regina Elisabeta I și contele de Essex*

Prin biografiile *Regina Victoria* și *Regina Elisabeta I și contele de Essex*, Strachey nu viza simpla informare a cititorului sau ușorul lui divertisment, ci dorința de a exprima lumea dramatică a istoriei prin gândurile și sensibilitatea sa personală, ceea ce răspunde calității veritabile a artistului. Autorul acestor biografii de seamă devenise purtătorul de cuvânt și, poate, emblema generației post-victoriene, răzvrătită împotriva predecesorilor săi, ale căror valori căzuseră în desuetudine.

Valoarea acestor două biografii consta mai ales din analiza subtilă și riguroasă a raporturilor care unesc, opun sau întretaie destinele unor personalități precum Disraëli și Gladstone, Bacon și Essex. Chiar și tablourile istorice, ca de pildă conspirația lui Essex, sunt realizate artistic, viguros orchestrate, în care luptele de influență, conflictele de interese, ciocnirile de caracter arată legătura strânsă dintre

imprevizibil și ineluctabil. Cititorul are senzația că a participat la existența oamenilor de acțiune, Essex sau Raleigh, Elisabeta I sau Florence Nightingale, regina Victoria sau prim-miniștrii Melbourne, Palmerstone, Disraeli ori Gladstone.

• **Regina Victoria, o narațiune vie a unei suverane deosebite**

Publicarea biografiei *Regina Victoria* a întrunit unanimitatea sufragiilor criticii epocii. Eseistul francez Charles Du Bos², în faimosul său ciclu de pagini critice intitulat *Aproximații*, relevă cu multă perspicacitate această latură a talentului lui Strachey: „*Impresia care se desprinde din lectura unor astfel de cărți amintește cât se poate de mult de aceea pe care ți-o lasă un mare memorialist. Se pare că tot trăind cu mărturiile, Strachey a dobândit o experiență care echivalează, practic vorbind, cu frecventarea persoanelor în cauză, situându-se, ca atare, în unghiul care îngăduie memorialistului să scrie...*“

Cu spiritul său critic și ireverențios, era firesc ca din corespondența reginei Victoria, Strachey să desprindă elanuri afectuoase, invitații la măguliri indirecte sau chiar răbufnirile unor tendințe despotice, denunțând astfel legenda țesută în jurul suveranei, care trecea în ochii opiniei publice din vremea ei drept modelul ireproșabil al guvernării imparțiale, dictate de rațiunea de stat și nicio clipă de imboldurile inimii.

„*Istoria epocii victoriene nu va fi niciodată scrisă*“, afirmă Strachey în mod paradoxal; „*o cunoaștem prea bine.*“

² Charles Du Bos (1882–1939), scriitor și critic literar, figură proeminentă a tradiției umaniste.

Căci ignoranța e prima cerință a istoricului; ea simplifică și limpezește, alege și omite cu o perfecțiune tacticoasă de care nu se poate apropia nici cea mai rafinată dintre arte“. Volumul *Regina Victoria* răspunde acestui deziderat. Puține lecturi amuză și interesează într-o asemenea măsură ca această biografie, dar care lasă în același timp și o impresie de înțelepciune și de autoritate calmă datorită erudiției și echilibrului intrinsec. Căci secretul artei lui Strachey stabilește de la început un acord tacit cu cititorul și-l menține până la capăt. Ironia nostimă și înțepătoare nu e niciodată malițioasă, ci chibzuită și convingătoare, pentru că însoțește contradicțiile și ticurile personajelor, contopindu-se cu caracterul lor într-un fel intim și indisolubil, ca valoare nutritivă în fruct. Privirile de ansamblu, ca și concluziile pe care autorul ni le sugerează sau ne lasă să le descoperim de-a lungul textului, capătă o semnificație generalizatoare.

Sub ochii noștri, viața reginei Victoria, Curtea și întreaga atmosferă socială, politică și culturală a Angliei din etapa ei de maximă afirmare, se însuflețește ca la atingerea unei baghete magice, sub forma unor cercuri concentrice, rânduite simetric, al căror punct central îl constituie coroana britanică. Autorul sugerează mai mult decât exprimă, evitând acumularea faptică, atunci când o urmărește pe suverană din copilărie până la vârsta maturității și apoi în anii bătrâneții radioase, dar stinghere, când se stinge împăcată de a fi satisfăcut ceea ce socotea mai însemnat în viață, adică sensul responsabilității rangului său.

Strachey izbuteste să zugrăvească portretul reginei cu un penel de maestru, prin tușe fine, succesive și suprapuse, cu tact și fără insistențe, întocmai pentru a nu-i cruța slăbiciunile

pe care le învăluie într-un fel de umorism afectuos, dar nici nu-i neagă trăsăturile pozitive ale personalității ei feminine, sublinindu-i diversele momente psihologice, politice, familiale. Din atitudini, gesturi și cuvinte înregistrate scrupulos și dispuse cu artă în planul narativ al biografiei, bogată în sinuozități și perspective, se conturează caracterul suveranei, plin de vitalitate și energie, de apetit naiv pentru jocurile de societate, dar și de moralitate exemplară. În mijlocul atâtor controverse parlamentare, al unei familii cu numeroase ramificații, ca și al unei curți regale sclipitoare în aparență, dar nu lipsită de intrigi de culise, autorul îi recunoaște meritul de a fi dominat situația prin fermitatea personală.

Angajamentul reginei Victoria, la vârsta de 11 ani când declară „*Voi fi cu judecată*“, apariția ei în Camera Lorzilor, la 18 ani, îmbrăcată simplu, cu chipul bucălat și inocent, dar stăpână pe sine și conștientă de menirea ei, căsătoria fericită cu Albert, prințul consort, bucuriile maternității, ca și acelea ale unei familii unite și echilibrate, iar ulterior coborâșul, pierderea prematură a soțului, drama însingurării și vicisitudinile vârstei înaintate, toate episoadele vieții suveranei par a fi tratate ca și cum ar fi de sine stătătoare. Dar ele toate servesc axul temei principale, contribuind la fizionomia ansamblului. Puțin câte puțin, elementele specifice societății victoriene se încorporează mișcării biografiei, fără a o îngreuna, grăbind chiar mersul ei hotărât spre deznodământ.

Nenumăratele personaje care gravitează în jurul suveranei sunt deosebit de expresive. Cel mai veridic apare portretul prințului consort Albert, a cărui viață cotidiană reglată ca un ceasornic era punctată de etica îndatoririlor sociale, ca și de obsesia unei frustrări permanente, datorită probabil funcției sale echivoce.

Din această mare poezie a destinelor, ca și a vieții cotidiene, Strachey știe să extragă esențialul. În ultimele pagini ale biografiei, atunci când descrie agonia suveranei britanice Victoria sub forma unui flux incoerent al memoriei, autorul unifică temele ca într-o compoziție de ordin muzical: *„Crângurile din jurul castelului Osborne, în insula Wight, primăvara, presărate cu floricele de ciuboțica-cucului pentru Disraëli – lord Beaconsfield; veșmintele și ifosele lordului Palmerstone și chipul lui Albert sub lampa cea verde și chipul de cerb vânat de Albert la Balmoral; Albert în uniformă lui albastră cu fireturi de argint și baronul intrând printr-o ușă și lordul Melbourne care sosea la Windsor, în timp ce vrăbiile sporovăiau zgomotos în ulmii din parc; și arhiepiscopul de Canterbury în zorii zilei în genunchi înaintea ei; și strigătele ascuțite ale defunctului rege și glasul plăcut al unchiului Leopold la Claremont și Lethzen, guvernanta, cu globul ei terestru și penele de struț de la toaleta mamei care-i mângâiau fața și ceasornicul cel vechi cu repetiție din cutia placată cu бага și un covor galben și rochia cu volane de muselină brodate cu frunze și flori în țesătură, și copacii stufoși cu terenul gazonat din Kensington“ ...*

O nostalgie profundă se desprinde în cele din urmă din filele cărții, întreținută de trecerea implacabilă a timpului, de uzura lentă și dispariția personajelor de prim-plan, de atmosfera evanescentă și apoasă pe alocuri, ca în acuarelele de altădată, o nostalgie față de ceea ce a avut inefabil și creator epoca evocată, în ciuda scăderilor ei evidente și, în sfârșit, pierderea însăși a nostalgiei ca urmare a neputinței autorului de a atinge o patrie interioară, un liman de liniște și detașare spirituală.

Regina Victoria izbutește să se înfățișeze cititorului sub un aspect viu, palpabil, mustind parcă de seva vieții; explicația nu trebuie căutată numai în simpla virtuozitate tehnică a scriitorului, ci în faptul că autorul „a trăit“ aievea evenimentele zugrăvite sau în orice caz a fost adânc impregnat de ecoul lor afectiv. Situându-și cititorul în atmosfera vremii respective, Strachey îi îngăduie să înțeleagă sentimentele și gândurile personajelor pe măsură ce pătrund în lumina reflectoarelor, își recită rolul, apoi dispar în conul de umbră al neființei sau al anonimatului, adoptând astfel o psihologie dinamică a prezentării caracterelor și nu statică, fixistă, cum obișnuiesc, îndeobște, istoricii documentaliști.

* * *

Scriitor post-victorian de vocație târzie, Strachey se înscrie în istoria literaturii, în pofida diversității creației sale literare, ca un „homo biographicus“ renovator. Într-adevăr, el nu s-a mărginit numai la ilustrarea genului, dar i-a stabilit și premisele estetice, etice, istorice, psihologice, spre a face din biografie o specie literară viabilă, fecundă și incitantă pentru spirit. Succesul pe care îl cunoaște astăzi genul biografic se datorează în mare parte lui Strachey, care prin exigența cercetării textelor și imaginația sa fecundă, a înălțat biografia la nivelul operei beletristice, prin tratarea genului corespunzător cerințelor artistice.

Biografiile lui Strachey dăinuie prin dimensiunea lor istorică, prin seriozitatea metodelor de investigație, dar și prin forța de expresie a stilului său plastic, fluid, metaforic. Nu o dată admiratori sau comentatori ai săi au încercat să-l disculpe, ca de o țară, de faptul că s-a considerat, îndeosebi,

istoric și n-a rămas numai un „homo fictus“, adică un scriitor pur imaginativ.

Conștiința creatoare se confundă la Strachey cu manifestările sensibilității sale, căci dincolo de personajele pe care le-a însuflețit în cărți, urmărea stările lor afective; pe deasupra evenimentelor istoriei, ținea la semnificația lor umană.

Artist abstract, romantic și elocvent? Cătuși de puțin; un scriitor din acea familie de spirite nonconformiste a căror modestie nu îngăduie cititorului să discute decât în șoaptă enigmele artei și ale vieții.

MIRCEA PĂDURELEANU (†)

Text extras din prefața-eseu inițială publicată în 1981, repus în formă și sintetizat de Diane Chesnais.

CAPITOLUL I

ANTECEDENTE

I

În ziua de 6 noiembrie 1817, după o viață scurtă și lipsită de plăceri și fericiri, muri principesa Charlotte, unica fiică a regentului și a moștenitorului coroanei Angliei. Temperament impulsiv, capricios, violent, ea dorise întotdeauna libertatea și nu o obținuse niciodată. Copilăria ei se scursese printre certuri de familie: încă de tânără fusese despărțită de o mamă dezonorată, care nu se gândea decât la nebunii, și a fost încredințată unui tată nedemn, care nu se gândea decât la propria ființă. De cum împlinise șaptesprezece ani, regentul vru să scape de ea, măritând-o cu prințul de Orania. Ea acceptă inițial această uniune. Dar, îndrăgostindu-se brusc de prințul August al Prusiei, hotărî să rupă logodna. Nu era la prima aventură amoroasă; cu puțin timp înainte, întreținuse o corespondență clandestină cu un anume căpitan Hess. Prințul August era de-acum căsătorit, morganatic, e adevărat; dar ea nu știa, iar el nu se obosise s-o informeze. În timp ce întârziiau negocierile logodnei cu prințul de Orania, în iunie 1814, soseau la Londra suveranii aliați pentru a celebra victoria lor. În suita împăratului Rusiei se afla tânărul și frumosul prinț Leopold de Saxa-Coburg. El făcu zadarnice eforturi pentru a atrage privirile principesei; abia dacă îl observă: inima ei era prinsă într-altă parte. O lună mai târziu, regentul, descoperind că fiica sa avea întrevederi secrete cu prințul August, interveni numaidecât, concedie Curtea principesei și o condamnă la o izolată reclusiune în palatul Windsor.

– Doamne atotputernic, țipă ea, dă-mi răbdare!

Și căzu în genunchi, pradă celei mai furioase surescitări. Apoi, deodată, se ridică, coborî în stradă, fugind pe o scară de serviciu, se urcă într-o trăsură care trecea tocmai pe acolo și spuse birjarului s-o ducă la mama ei, la Boyswater. Fuga ei a fost numaidecât descoperită: a fost urmărită și, cedând insistențelor ducilor de York și Sussex, unchii ei, a lordului Brougham și a episcopului de Salisbury, se înapoie la Carlton House. Era ora două după miezul nopții. A fost închisă la Windsor. Dar nu se mai auzi de atunci vorbindu-se despre prințul de Orania. Prințul August dispăru și el. Calea prințului Leopold de Saxa-Coburg era, în sfârșit, liberă.

Acest tânăr a înțeles să se facă apreciat de regent, să se pună de acord cu miniștrii și să-și asigure prietenia ducelui de Kent, alt unchi al principesei. Intimitatea sa cu ducele îi permise să comunice în mod direct cu prizoniera de la Windsor, care declară, nu după multă zăbavă, că nu va fi fericită fără el. Când, în urma bătăliei de la Waterloo, a fost nevoit să stea câțva timp la Paris, adjutantul ducelui de Kent a făcut mereu naveta între Paris și Londra, încărcat cu scrisorile prințului și răspunsurile principesei. În luna ianuarie 1816, Leopold a fost invitat în Anglia, iar în mai a fost celebrată căsătoria sa cu Charlotte.

Caracterul lui Leopold contrasta în chip ciudat cu cel al soției. Al doilea fiu al unui mărunț prinț german, era pe atunci în vârstă de 26 de ani. Servise în mod remarcabil în războiul împotriva lui Napoleon; se arătase un diplomat abil la Congresul de la Viena. Trebuia acum să-și întrebuițeze talentele pentru a o împlânzi pe această principesă excesiv de vie. Cu un temperament rece, afectat în maniere, ponderat când vorbea, prudent în acțiuni, nu întârzie să-și domine o

tovarășă violentă, dezordonată, generoasă. Câte lucruri pe care nu le putea aproba la ea! Își bătea joc de toate, bătea din picior, râdea cu hohote. Îi lipsea acea purtare reținută atât de necesară prinților; avea cele mai urâte apucături de pe lume; prințul era și mare învățat după toate cele. Mulți ani mai târziu, îi explica el nepoatei sale, Victoria, frecventase cele mai distinse cercuri europene. Într-adevăr, „chiar el era *crema societății*, cum spun francezii“. Veșnic existau între el și soția lui certuri nesfârșite, dar toate se sfârșeau în același fel. Dreaptă în fața lui, cu mâinile la spate, cu obrajii aprinși, cu ochii strălucitori, cu aerul unui băiețoi îmbrăcat în fată, declara la sfârșitul discuțiilor că era gata să facă tot ce va voi el.

– Dacă dorești, spunea ea, o voi face.

Și el răspundea, invariabil:

– Nu vreau nimic pentru mine însumi; nu te-aș obliga să faci nimic din ceea ce nu aș crede că e spre folosul tău.

Printre musafirii castelului din Claremont, aproape de Esher, unde se instalase perechea princiară, se afla și un tânăr medic german, numit Christian-Friedrich Stockmar. Era fiul unui modest magistrat din Coburg. După ce făcuse războiul în calitate de ofițer la serviciul sanitar, se stabilise ca medic în orașul său natal. Acolo îl întâlnise pe Leopold. Acest prinț, surprins de talentele sale, îl adusese în Anglia odată cu însurătoarea sa și îl atașase pe lângă propria persoană. Un straniu destin îi era rezervat acestui tânăr; viitorul îi pregătea daruri numeroase și felurite: influență, putere, mister, nenoroc, dureroasa glorie a unei inimi zdrobite. La Claremont situația sa a fost la început foarte modestă. Dar principesa ținea foarte mult la el. Îl chema „Stocky“ și se juca cu el de-a prinselea pe coridoarele castelului. Deși năpăstuit de un stomac păcătos și de o stare sufletească melancolică, știa să devină